

VII. Шекспір як подія: рецензії, огляди, анонси

УДК: 821.111Ш-193.3.09

Соколянський Марк
(Любек, Німеччина)

**ГЛОБАЛЬНА АНТОЛОГІЯ
ШЕКСПІРІВСЬКИХ СОНЕТІВ**

Стаття містить лаконічну інформацію про нове видання – глобальну антологію шекспірівських сонетів. Підкреслюється і за допомогою фактичного матеріалу доводиться доцільність вживання у цьому випадку визначення „глобальний”.

Ключові слова: Шекспір, сонет, антологія, глобалізація

Чотирьохсотріччя з часу першої публікації сонетів Шекспіра – дата не тільки кругла, але і вельми значна для історії світової літератури. У зв'язку з нею згадується інший ювілей, який вельми урочисто відзначався сорок п'ять років тому, у 1964 році. Йдеться про чотирьохсотріччя самого драматурга. Це було справжнє свято культури для усіх цивілізованих країн і навіть тих, що тільки проходили свій шлях до цивілізації.

Святкувалася ця дата і в Україні. Можна згадати хоча б декілька важливих ювілейних подій. Вийшла з друку невеличка книжка мистецтвознавця Ірини Ваніної „Українська шекспіріана”¹, у Львові під редакцією професора О.В.Чичеріна була видана змістовна збірка наукових робіт „Вільям Шекспір”², у Київському державному університеті ім. Т.Г.Шевченка відбулася хоч досить камерна, однак міжвузівська конференція з шекспірознавства; різними

¹ Ваніна І. Українська шекспіріана. – К.: Мистецтво, 1964. – 230 с.

² Іноземна філологія, вип. 1 («Вільям Шекспір»). – Львів: Вид-во Львівського ун-ту, 1964.

театрами України були здійснені вистави за шекспірівськими творами, у великих містах читалися цикли лекцій, присвячених ювіляру, тощо.

Між двома вищезгаданими датами пролягла тривала часова дистанція. За сорок п'ять років багато що відбулося у світовій театральній шекспіріані, видавництвами різних країн друкувалися сотні книг та десятки періодичних шекспірознавчих видань, на зміну ветеранам філології та театрознавства приходили нові генерації науковців, які присвячували багато років своєї життєдіяльності вивченню творчості великого британця. Притому ім'я та літературна спадщина Шекспіра викликали до життя не тільки нові теоретичні підходи, але також нові, іноді дивовижні версії і з часом обростали новими, так би мовити, *ключовими* словами. Одне з таких слів, яке стало надзвичайно частотним, – **глобалізація**.

На початку третього тисячоліття слово це стосовно до Шекспіра почало активно вживатися у науковій літературі та публіцистиці. Іноді – до діла, але інколи – недоречно. Обмежусь одним прикладом. У 2003 році солідне американське видавництво „The Edwin Meller Press” видало збірник серйозних наукових робіт під загальною назвою: „The Globalization of Shakespeare in the Nineteenth Century”³. Слово „глобалізація” було не дуже вдалою, на мій погляд, *знахідкою* видавців з їх відвертим тяжінням до рекламної сенсаційності.

Справа у тому, що ніякої *глобалізації* Шекспіра у дев'ятнадцятому столітті, по суті, не було. У першій половині сторіччя життя та твори великого Барда залишалися об'єктом професійної уваги перекладачів, театральних діячів та істориків літератури і мистецтва лише у Великобританії, Франції та кількох німецьких державах. Деякі культури, як, наприклад, іспанська, італійська чи російська, розпочали справжнє наближення до Шекспіра десь у другій третині – у

³ The Globalization of Shakespeare in the Nineteenth Century / Ed. by Krystyna Kujawinska Courtney and John M. Mercer. – Lewiston: The Edwin Meller Press, 2003.

середині згаданого століття. Справжнє, **грунтовне** засвоєння шекспірівської спадщини українською культурою веде свій початок з часів Івана Франка. Можна визнати, що дійсна *глобалізація* Шекспіра – це феномен останньої третини ХХ століття та рубежу тисячоліть.

Саме за останні кілька десятиріч Шекспір став надбанням культури не тільки європейських чи північно-американської культур, але перейшов кордони багатьох порівняно молодих держав Азії та Африки, де твори його перекладалися (і продовжують перекладатися) на місцеві мови, ставляться на сцені, вивчаються тощо. Колись славнозвісний афро-американський актор та співак Пол Робсон прославився тим, що став першим темношкірим виконавцем ролі Отелло на сцені стаціонарних драматичних театрів США та Великобританії⁴, але сьогодні можна назвати вже десятки імен акторів різних рас – успішних виконавців шекспірівських ролей (і не тільки Отелло). Виходять солідні праці та скликаються авторитетні міжнародні конференції з комплексної проблеми „Постколоніальний Шекспір”⁵. Нині жодна національна культура не має *монополії* на Шекспіра, і жодна культура, що ігнорує шекспірівську спадщину, не може навіть претендувати на належність до сучасної цивілізації.

Щоправда, широка всесвітня зацікавленість сонетами Шекспіра – явище дещо пізніше у порівнянні з популярністю його драматургії. Але у наш час можна вже впевнено говорити і про справді *глобальний* інтерес до Шекспіра-лірика. Не розпорошуючись на безліч окремих прикладів, зверну увагу на найновіше і, безумовно, етапне явище.

Швейцарське видавництво „Edition Signathur“ до славетної дати випустило „глобальну антологію” шекс-

⁴ The Oxford Companion to Shakespeare / Ed. by Michael Dobson and Stanley Wells. – Oxford Univ. Press, 2005. – P. 393.

⁵ Post-Colonial Shakespeares / Ed. by A.Loomba and M.Orkin. – London: Routledge, 1998.

пірівських сонетів⁶. Спеціалістам відомі різні антології англійського та європейського сонету, спроби зібрати антологію перекладів шекспірівських сонетів окремими мовами⁷, але репрезентативних зібрань, подібних до того, про яке йдеться, ще не було.

У підготовці величезного тому, який ретельно упорядкували німецькі англісти Манфред Пфістер та Юрген Гуч, взяли участь понад вісімдесят спеціалістів. На сторінках книги представлені сонети Шекспіра у перекладах на різні мови світу («охоплено» понад п'ятдесят мов). Кожний національно-мовний розділ включає невеличку статтю про історію вивчення та перекладів сонетів британського Барда саме на цю мову і 10-12 найбільш цікавих та адекватних у семантичному та стильовому плані перекладів.

Вражає не тільки кількість мов, на яких вже існують переклади шекспірівської лірики, але також не в останню чергу репрезентація сонетів Шекспіра мовами, котрі досі залишалися десь за межами уваги шекспірології, включаючи навіть ті, що їх у минулому сторіччі ще за традицією зараховували до *екзотичних*. Так, спеціальні розділи відведені для перекладів сонетів на мови: вірменську, баскську, їдиш, афрікаанс, зулу, суахілі, йоруба, хаусса, кілька рідкісних мов азійських народів, швейцарську німецьку (Swiss German) та ін.

Треба згадати, що спеціальний розділ представляє читачам переклади сонетів Шекспіра на українську мову, і, як показав процес підготовки книги до видання, цей матеріал виявився навіть для багатьох авторів антології багато в чому новим. Добірка сонетів у цьому розділі представлена перекладами Дмитра Павличка, Георгія Пилипенка, Ірини та Олександра Селезінок. Це зовсім не означає, що цим переліком імен обмежується коло

⁶ Shakespeare's Sonnets Global. William Shakespeare's Sonnets for the first time globally represented. A Quartercentenary 1609-2009 / Ed. by Manfred Pfister and Jürgen Gutsch. – Dozwil /TG/: Edition Signathur, 2009.

⁷ e.g.: *Шекспир Уильям. Сонеты* / Сост. А.Н.Горбунов. – М: «Радуга», 1984.

українських перекладачів лірики Шекспіра⁸. Як упорядник цього розділу антології можу зазначити, що від включення деяких, навіть відомих перекладів довелося відмовитися з різних причин. В окремих випадках переклади виявилися не зовсім адекватними оригіналові у стилістичному відношенні, у других – зустрічаються дрібні порушення законів сонетної віршувальної техніки, у третіх – переклади страждають явною залежністю від робіт інших майстрів (наприклад, у роботах Д.Паламарчука помітна чимала залежність від популярних російських перекладів, які виконані С.Маршаком).

Думається, що поява першої *глобальної* антології сприятиме активізації творчої діяльності перекладачів шекспірівської лірики у різних країнах, і ця тенденція незабаром дасться взнаки і в Україні.

⁸ Для порівняння можна вказати на те, що у російськомовному розділі сонети Шекспіра подані у перекладах дев'яти поетів (М.Чайковського, О.Румера, Б.Пастернака, С.Маршака, О.Фінкеля, Д.Щедровицького, В.Мікушевича, Г.Кружкова, Є.Лапатухіна).